

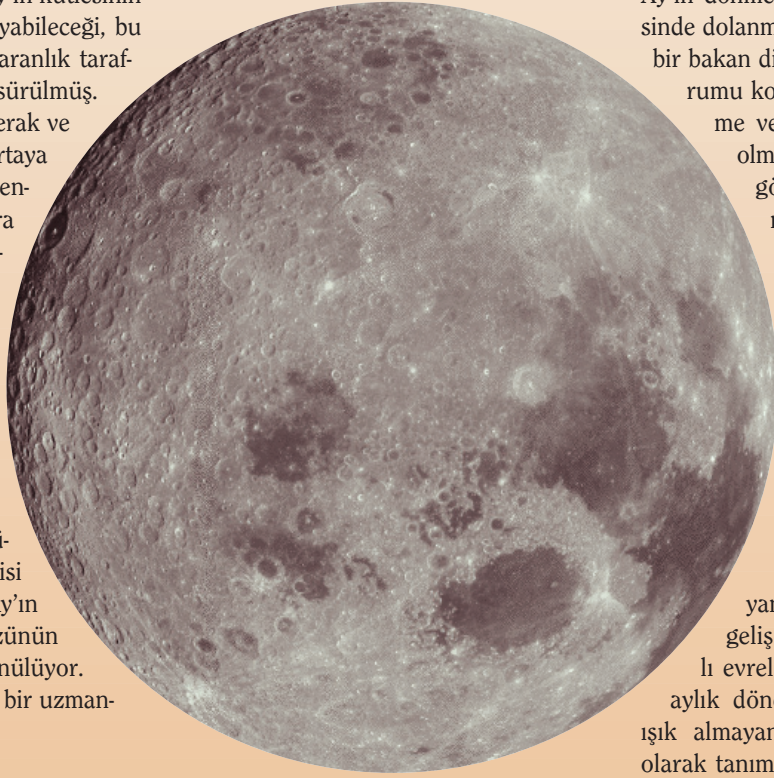
GÜNDELİK BİLİM SÖYLENCELERİ

Ay'a 35 cm çaplı bir teleskopla bakmak muhteşem! İnsan, içten içe gizemli bir şey bulurum umuduyla saatlerce gözlem yapabilir. Doğrusu, tarih boyunca birçok gökbilimci de böyle yapmış. Sonuç olarak hayal gücünün de etkisiyle Ay'la ilgili ilginç kuramlar ortaya çıkmış. Elbette, özellikle Ay'ın karanlık yüzü hakkında... Örneğin, Ay'ın kütlelerinin her bölgesinde aynı olmayabileceği, bu nedenle hava ve suyun karanlık tarafta toplanabileceği ileri sürülmüş. Karanlık yüze duyulan merak ve bu konuyla ilgili olarak ortaya atılan bilimkurgusal söylemler 1959 yılından sonra uydular aracılığıyla çekilebilen fotoğraflar sayesinde büyük ölçüde dinmiş. Geçen sayımızda biz de bu konuda sorular sormuştuk. Yanıt gönderen okuyucularımızın hepsinin, Ay'ın aynı yüzünü gördüğümüz konusunda hemfikir olduğunu görüyoruz. Gökbilim öğrencisi Nazlı Derya dışında da Ay'ın karanlık ve aydınlık yüzünün sabit alanlar olduğu düşünülüyor. Her zamanki gibi konuyu bir uzmanla görüştük.

Gerçek

"Ay'ın hep aynı yüzünü mü görüyoruz? Ay'ın aydınlık ve karanlık yüzü sabit mi?" sorusunun yanıtı dergimizin gökbilim yazarı Alp Akoğlu'na göre

şöyle: Ay, günümüzde en iyi tanıdığımız gök cismi. Üstelik, onu kendi gezegenimizden bile daha iyi tanıdığımızı söyleyebiliriz. Çünkü Yerküre, dinamik yapıyla, okyanuslarıyla, atmosferiyle ve canlı yaşamıyla çok karmaşık bir gezegen. Buna karşılık, Ay'ın yüzeyinde ne var ne yok, kolayca görebiliyoruz. Gün-

bir yanı yok. Yine de, kimi "sahte bilimciler", Ay'ın gizemli bir yönünün bulunduğu inaniyorlar. Elbette, bilimkurgunun yanlış bir yönü yok. Ancak bunlar, içinde bilim olmayan kurgular ve halka gerçekmiş gibi aktarılabilirler.

Yeryüzünden baktığımızda, Ay'ın hep aynı yüzünü görüyoruz. Çünkü, Ay'ın dönme süresi Yerküre'nin çevresinde dolanma süresine eşit. Ay'a arada bir bakan dikkatli bir gözlemci, bu durumu kolayca fark eder. Ay'ın dönme ve dolanma sürelerinin eşit olması, ilginç bir rastlantı gibi görünse de, Güneş Sistemi'ndeki başka uydularda da sık karşılaşılan bir durum. Ay'ı oluşturan madde henüz sıcakken, Yerküre ile Ay arasındaki kütleçekimi, Ay'ın kütle merkezinin biraz Yerküreye doğru kaymasına neden olmuş. İşte bu nedenle, Ay'ın hep aynı yüzünü görüyoruz.

Ay, Güneş'ten gelen ışığı yansıtır ve güneş ışınlarının geliş yönüne bağlı olarak farklı evrelere girer. Bu, yaklaşık bir aylık dönemlerle gerçekleşir. Ay'ın ışık almayan yarısını "karanlık yüz" olarak tanımlayabiliriz. "Ay'ın karanlık yüzü" özellikle geçmişte Ay'ın arka, yani yeryüzünden göremediğimiz yüzünü tanımlamada kullanılırdı. Gerçekte, uydumuzun bu yüzü de bize bakan yüz gibi farklı dönemlerde, farklı oranlarda aydınlanır. Gönderilen uzay araçlarından biliyoruz ki, bu yüzde kimi UFO meraklılarının sandığı gibi gizemli bir şey yok. Yalnız burası, bize bakan yüze göre daha kraterli bir yapıya sahip. Bunun nedeni de arka yüzün, onu göktaşlarından koruyan Dünya gibi bir kalkanın olmaması. Ayrıca, bu yüzün kabuğu daha kalın olduğu için, kraterlerin içi, gördüğümüz yüzdeki gibi lavlarla dolmuş değil.

derilen uzay araçları sayesinde, yüzeyinin ayrıntılı haritası çıkarılmış durumda. Ay'a gönderilen astronotlar, Ay'ın yüzeyinde dolaştı, örnekler topladı. Bu sayede gördük ki, uydumuzun gizemli

Gelecek sayımızda...

Gündelik yaşamımızdaki ayrıntılara ne kadar dikkat ediyorsunuz? Örneğin, sifonu çektiğinizde suyun hangi yöne hareket ettiğini gözlemlediniz mi? Kimileri diyor ki; dünyanın kendi eksenini çevresinde dönmesinden ortaya çıkan Coriolis kuvveti nedeniyle su kuzey yarıkürede saat yönünde, güney yarıkürede saatin tersi yönünde hareket eder. Coriolis kuvvetinin gerçekten suya böyle bir etkisi var mı, önümüzdeki sayıda bunu araştıracağız. Sizlerin de bu konuda ne düşündüğünü öğrenmek istiyoruz. Aşağıdaki oylamaya

katılıp, bize elektronik posta ya da mektupla düşüncenizi bildirebilirsiniz.

Söylencemetre

Sifonu çektiğimizde suyun dönerek akmasının nedeni Coriolis kuvveti midir?

Evet
Hayır

Elektronik posta: tugba.can@tubitak.gov.tr
Adres: TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi
"Günlük Bilim Söylenceleri" Köşesi Atatürk
Bulvarı No:221 06100 Kavaklıdere/Ankara

Tuğba Can